

Molnár Péter

Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar
e-mail: molnarp@jgytf.u-szeged.hu

A NEVELÉS TECHNOLÓGIÁJA

Mint ismeretes, az életben minden termelő tevékenységnek van technológiája. A nevelés, mint értékteremtő tevékenység is a technológizálható tevékenységek közé tartozik.

A társadalom továbbélésének, fejlődésének záloga az egymást követő generációk megfelelő, értékekre alapozott közösségi emberré tétele, szocializációja. Egy-egy korosztály ha belép a nevelési rendszerbe, akkor a nevelési tevékenységet, a személyiségfejlesztést egymás után többször, folyamatosan kell végezni.

Az értékekre alapozott nevelés lehetővé teszi, hogy tartalmában hosszabb távon tervezhessük meg nevelési tevékenységünket. A konstruktív életvezetésre való képesség mint cél kialakítása ezt szükségessé is teszi.

Ha ugyanazt a tevékenységet sokan, sok helyen, sokszor elvégzik, úgy, hogy ugyanarra az eredményre jutnak, akkor felmerül a **technológia** alkalmazásának a lehetősége és szükségessége. A nevelés technológiáját úgy értelmezzük, mint a neveléshez szükséges tudás, tapasztalat, eljárások, és módszerek és eszközök programmá szervezését.

Az értékekre alapozott nevelés célja, feladatai bonyolultak, szövevényesek. Átláthatóvá tételére a nevelési technológia megoldást kínál. Pedagógiai program kell ahhoz, hogy a különböző nevelési „feladatokat” a nevelési stratégiák, eljárások, módszerek és eszközök felhasználásával eredményesen tudjuk megoldani.

A rendező elvet e munkához az alkalmasan megválasztott személyiségstruktúra adja. Az időről-időre változó embereszmény más irányítási stílust, tartalmat, szellemet, másfajta tevékenységek szervezését követeli meg a program készítőjétől.

Rendszerszemlélet és nevelés

A kötelező iskolázás bevezetése miatt intézményesíteni kellett a nevelést. Ennek következménye az az ellentmondás, hogy osztálykeretben kellene figyelembe venni az egyéni sajátosságokat, eltéréseket. Márpedig a személyiség fejlesztése csak személyre szabottan lehet eredményes, hatékony.

A másik ellentmondás abból adódik, hogy embert nevelni csak közösségben lehet. A közösségek tagjai önrányító rendszerek, ami még bonyolultabbá teszi a nevelési rendszer irányítását.

A nevelés és annak társadalmilag elfogadható eredménye kiemelten fontos elvárás a nevelési rendszertől. A tudományos, a technikai és a társadalmi fejlődés a nevelés állandó tökéletesítését, megújítását igényli. Ebben a változásban azért vannak a nevelésnek állandó, időtálló elemei, tartalmi. Erre a viszonylag maradandó „mag-ra” **technológiát** lehet alapozni.

A **nevelési technológia** szükségessége és lehetősége adott. A nevelési rendszer irányításához megadható az elérendő cél az **értékek** formájában. A tanulókat megfelelő pedagógiai környezetben, vagy valóságos szituációkban tevékenységek végzése közben a nevelés szakemberei képesek eredményesen fejleszteni. A nevelés pedagógusokra háruló feladatait meg lehet szervezni nevelési tervek, pedagógiai programok alapján, és végre lehet hajtani algoritmusok segítségével.

Mint minden technológiának, a nevelés technológiájának is az a lényege, hogy ugyanazokat a műveleteket, ugyanabban a sorrendben sokan sok helyen, sokszor elvégzik, és mindig ugyanarra az eredményre jutnak. A technológiák (adott „termék” előállítására szolgáló eljárások) két részből állnak:

1. A „termék” megalkotásának cselekvési, illetve gondolati terve
2. A műveleti terv végrehajtását szolgáló eszközrendszer

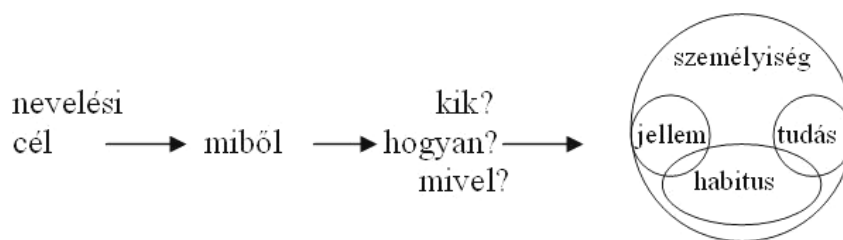
A cselekvési és a gondolati terv együttese a pedagógiai program.

A pedagógiai programon adott nevelési, oktatási célhoz kidolgozott jól használható formában rögzített irányítási feladatok alapstruktúráját értjük, amelyet a nevelő alkotó módon alkalmazhat az egyedien konkrét helyzetekre, és amelyeknek segítségével a pedagógiai folyamatot a kívánt hatékonysággal képes irányítani.

A nevelésnek azért lehet technológiája, mert létezik olyan pedagógiai program, mely alkalmazható egyedien konkrét helyzetekre. A fejlesztendő tanulókat, közösségeket alternatív programokkal lehet nevelési szituációba hozni, állásfoglalásra készíteni.

Nevelési technológián tehát a nevelési célokból adódó feladatok legjobb megoldását adó nevelési módszerek, eljárások, fogások, szituációk és eszközök rendszerét értjük

A technológiával kapcsolatos eddigi ismereteinket az alábbi ábra foglalja össze.

A neveléssel elérhető fejlesztési eredmények

Az iskolai keretek között folyó nevelés lényege, hogy az arra alkalmas tartalmak elsajátítása cselekvések, magatartások, tevékenységek, viselkedés gyakoroltatása által történik. A nevelés eredményét az jelzi, ha a tanulók demonstrálni képesek megfelelő helyzetben a közösség által elvárt tevékenységet, magatartást, viselkedést, cselekvést.

Több pedagógiai kutató egybehangzó állítása szerint a nevelés meghatározó tényező a személyiség fejlődésében. Az oktatás is ide értendő, hiszen az a nevelés

része és eszköze. Az oktatáscentrikus iskolázás hosszú idejű gyakorlata nem biztosította a személyiség kívánt fejlődését. Hiányoztak és hiányoznak elengedhetetlen személyiségi összetevők a nevelési rendszerből, mint például a jellem az akarat és az érzelmek.

A nevelés alacsony hatékonysága azt bizonyítja, hogy az ismeretek tanítása és a cselekedtetés nem elegendő. Az ismertett tevékenységi rendszer mutatja, hogy mi kell még a tantárgyakon kívül a személyiség fejlesztéséhez.

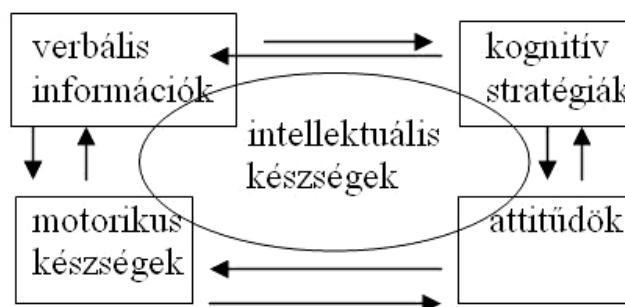
Gagné és Briggs „Az oktatástervezés alapjai” című munkájukban (OOK Veszprém, 1979.) azt írják, hogy oktatástervezés azért szükséges, hogy egy sor **nevelési cél** elérhetőségét lehetővé tegye. A nevelési célok azok a **tanulással elsajátítható emberi cselekedetek**, amelyek hozzájárulnak az adott társadalom működéséhez, folyamatosságának fenntartásához.

A nevelés feladata mind az iskolában, mind azon kívül az, hogy fejlessze minden egyén tudását, szokásait, érdeklődését, fizikai erejét és ideáljait.

Az oktatással-neveléssel az emberi képességek öt fő kategóriájának fejlesztését tűzik ki célul, mint a tanulási tevékenység eredményét. Ez a tanulási tevékenység eredményez egy személyiség-szerkezetet, melynek összetevői:

1. Intellektuális készségek 2. Kognitív stratégiák 3. Verbális információk 4. Motorikus készségek 5. Attitűdök.

Kapcsolatukat, egymáshoz való viszonyukat az alábbi ábra szemlélteti.

Az intellektuális készségek a legalapvetőbb tanult struktúrák, melyek a későbbi tanulás összetevői lesznek. Ilyenek a kommunikációt lehetővé tevő nyelvi készség, valamint a **szabályhasználat**. Az emberi viselkedés, magatartás kialakításának legfőbb nevelési eszköze.

A kognitív stratégiák irányítják az egyén tanulását, **gondolkodó viselkedését**. Az eredményes gondolkodó viselkedés alakítja ki a gyakorlással a megfelelő megerősítések után a **magatartást**.

A verbális információk a mindennapi életben szükséges általános és személyes adatok összessége, mint például a születési dátumok, névnapok, családi ünnepek stb. Ezek segítségével tudjuk személyi környezetünk iránti figyelmességünket kifejezni.

Oktatási szempontból a verbális információk az életben szükséges, nélkülözhetetlen adatok halmazát jelentik.

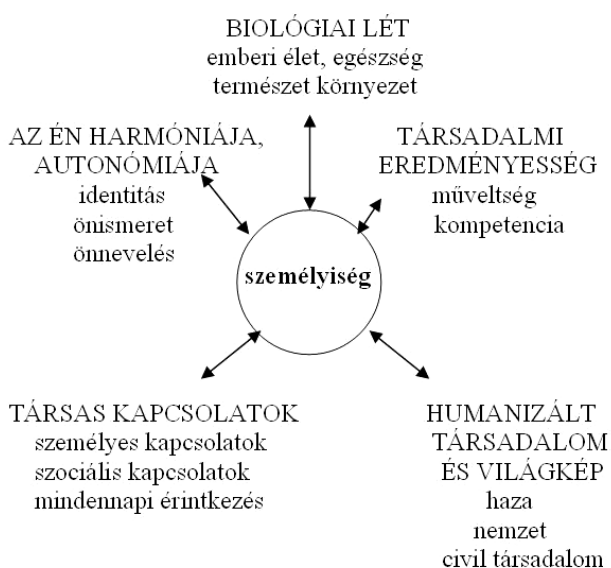
A motorikus készségek az iskolai és az iskolán kívüli mozgástanulás eredményei. Nevelési szempontból lényeges a metakommunikációs formák széles skálájának, a testbeszédnek, a mozdulatoknak az elsajátítása.

Az attitűd az egyén viszonyulása személyek, tárgyak, szituációk iránt. A nevelés folyamatában kialakítható attitűdök például a más emberek tisztelete, velük való együttműködés, felelősség, önbecsülés.

A nevelés technológiai követelményének leginkább Nagy József személyiségmodellje felel meg.

„A szándékos **nevelés**, vagyis a személyiségfejlődés segítése (röviden személyiségfejlesztés) a gyarapodó pszichikus komponenskészletek komponensrendszerekké, személyiséggé fejlődését szolgálja.”¹

A rendszereként megjelenő jellem a személyiség **erkölcsi** tulajdonságainak hordozója. Segítségével válik egy ember társas-közösségi viselkedése, magatartása kiszámíthatóvá, következetessé.

A nevelési tevékenység néhány értéke

Az emberi élet három nagy értékhozó csoporttal van kölcsönhatásban:

- Az anyagi-technikai kultúra alkotásai,
- a szellemi kultúra megnyilvánulási formái,
- az értékteremtő társadalmi intézmények.

Témánk szempontjából az értékteremtő intézmények működtetése figyelemre méltó. Itt készítjük fel a nevelteket a természeti, társadalmi és a technikai környezet-

hez való alkalmazkodásra, és ezek fejlesztésére. Először tehát minden embernek be kell illeszkednie ezekbe a környezetekbe, meg kell tapasztalni működésüket, majd ezután lehet változtatni rajtuk.

Az emberi lét és az értelmes élet elengedhetetlen feltétele az **egészség**. Az egészségre a természeti és társadalmi erőkkel megvívandó harchoz van szüksége az embernek.

Az egészséges embert fizikai, testi erőnlét, szellemi épség, kiegyensúlyozott lelki világ jellemzi. Az ilyen állapot alkalmassá teszi az egyént, hogy saját életét boldogan élje, és a társadalom hasznára legyen. Vagyis: a kifejlett személyiség így lehet szociálisan értékes és egyénileg eredményes.

A hazaszeretet - nemzettudat kialakítása napjaink fontos társadalmi feladata. Ezt a felismerést tükrözi a téma tantervbe illesztése is.

Hazája szeretetének őszinte, igaz kifejezését véste egy székely kapu szemöldökfájába annak készítője, miszerint:

Házát bárhol találsz a világon, de hazát csak itthon.

Aki szereti hazáját, az közösséget érez a benne lakó emberekkel, óvja, védi és fejleszti természeti környezetét, munkájával kész hozzájárulni gyarapodásához, ápolja népe hagyományait, betartja alkotmányos rendjét, büszke alkotói művészeti produkcióira, termékeire.

A nevelés jövőjének nagy kihívása a

„Szeresd felebarátodat!” és a

„Valósítsd meg önmagadat!”

ellentmondásának az eredményes megoldása. Az egyén társadalmi létbe való beilleszkedése, tevékenységének eredményessége attól függ, hogy a társadalom folyamatosságát és fejlesztését szolgáló nevelés milyen technológiákat képes kifejleszteni és alkotó módon alkalmazni.

Irodalom:

Bábosik István – Mezei Gyula (1996): Neveléstan, Telosz Kiadó.

Báthory Zoltán (2000): Tanulók, iskolák, különbségek, Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Gagné-Briggs (1979): Az oktatástervezés alapjai, Veszprém: OOK.

Lappints Árpád: Az értékekre alapozott nevelési modell megalkotásának szükségessége és esélyei. Új Pedagógiai Szemle, 1998. 6. szám.

Molnár Péter: Honismeret és nevelés, Módszertani Közlemények, 2004. 1. szám.

Nagy József (2000): XXI. század és nevelés, Budapest: Osiris Kiadó.

Nagy József (1979): Az OOK és a pedagógiai technológia, Veszprém: OOK.

Nagy József (1979): Köznevelés és rendszerszemlélet, Veszprém: OOK.

Rókusfalvy Pál (1999): A nevelés erkölcsi nevelés is, Új Pedagógiai Szemle, 3. szám.

Schüttler Tamás (1998): Kell, hogy legyen mihez igazítani az életet, Új Pedagógiai Szemle, 12. szám.